

- виявлення та усунення конкретних обставин, що сприяють виникненню аварійної обстановки (стан доріг, транспортних засобів, водіїв);
- виявлення та усунення за матеріалами кримінальних справ причин і умов конкретних злочинів;
- проведення правової і виховної роботи з водіями, які обслуговують населення.

Кривобок І. С.,
слухач V курсу Кіровоградського
відділення ННІЗДН Національної
академії внутрішніх справ

ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ПРОЦЕС ВІКТИМІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У СФЕРІ СІМЕЙНО- ПОБУТОВИХ ВІДНОСИН

Вивчення сім'ї неминуче пов'язано зі способом забезпечення її єдності й функціонування як соціального інституту¹. У цьому напрямі й повинна вестися розробка запобіжних заходів щодо сімейно-побутових злочинів.

Незважаючи на обмеженість інформації, отриманої в процесі дослідження, серед мотивів вступу до шлюбу вдалося виявити й соціально несхвалювані. До них належать: зацікавленість у житловій площі; прагнення одержати прописку у великому промисловому місті; укладання шлюбу з матеріальною зацікавленістю; фіктивні шлюби на інших підставах (придбання права на працевлаштування в даному місті тощо). Прослідковується також певна кількість шлюбів, що укладаються по коханню без взаємності.

Характер мотивів укладання шлюбу значною мірою відображається на взаєминах чоловіка та жінки. Водночас мотиви створення сім'ї дозволяють прогнозувати подальший розвиток сімейних відносин.

Як показало дослідження, 60 % шлюбів уклалися в короткий термін знайомства (до шести місяців), явно

¹ Див.: Харчев А.Г. Брак и семья в СССР. – М., 1964. – С. 55.

недостатній для повного й глибокого вивчення моральних рис і психологічних властивостей особистості.

Так, наприклад, Ю. Соколов, звільнившись із місць позбавлення волі, познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Період дошлюбного знайомства не перевищував півтора місяці. Через півтора року він вчинив злісне хуліганство відносно своєї дружини. Сама потерпіла довела, що за період шлюбу чоловік часто бив її, вони розлучалися й знову налагоджували стосунки.

Досліджуючи молоді сім'ї, А.Г. Харчев установив, що 68 % чоловіків та жінок укладали шлюб, будучи знайомі менш одного року, причому в 43,3 % випадках період дошлюбного знайомства тривав не більше шести місяців¹. 90 % таких шлюбів було укладено за коханням².

Дослідження шлюбів, укладених після короткочасного знайомства, показало, що відсоток сімей, які розірвали шлюб (за даними А.Г. Харчева – 68 %), приблизно дорівнює відсотку “віктимізованих сімей” (60 %). Таким чином, у випадках, коли конфлікти в сім'ї починаються з перших місяців спільного життя й мають у своїй основі глибокі суперечності, рішення про розірвання шлюбу варто вважати найбільш розумним. “Скоростиглі” шлюби, укладені переважно не за коханням, з більшою імовірністю підштовхують особу вчинити злочин. Тут, мабуть, більшу роль відіграють не тільки мотиви, унаслідок яких створювалися сім'ї, але й особисті якості чоловіка або жінки, що доводять конфліктність у сім'ї до гострих суперечностей³.

Однією з причин вчинення злочину у сфері сімейно-побутових відносин 67 % потерпілих вважали систематичне пияцтво засуджених. Однак ця причина, що ускладнювала спільне проживання, до розірвання шлюбу не призводила. За

¹ Див.: Харчев А.Г. О путях дальнейшего укрепления семьи в СССР // Социальные исследования. – М., 1965. – Вып. 2. – С. 164.

² Див.: Там само. – С. 162.

³ Результат превращения потенциальной виктимности в реальную обозначается иногда как “виктимизация” (Див.: Франк Л. Виктимность // Соц. законность. – 1975. – № 3. – С. 96.

даними дослідження, 47 % засуджених почали зловживати спиртними напоями через деякий час після укладання шлюбу¹.

Можна визначити певну ієрархічну модель факторів, що обумовлюють конфліктогенність сімей. Так, до загальнокримінологічних причин сімейно-побутової злочинності належать:

погіршення і нестабільність соціально-економічного життя (що часом обумовлює суперечності між природним бажанням мати дитину й економічним статусом; неможливість розвивати свої таланти, культурні запити);

- скорочення кількості робочих місць у виробництві та пов'язане з цим безробіття;

- поширеність у засобах масової інформації, перш за все на телебаченні, пропаганди насильства та жорстокості, деструктивний вплив відеопродукції;

- розповсюдження алкоголізму (порівняно з радянськими часами фіксується збільшення виробництва і споживання алкоголю на душу населення) та наркоманії;

- укорінення в суспільній свідомості цільової настанови на індивідуальне виживання, відсутність соціальних ідеалів, певний ідеологічний вакуум у суспільстві та криза моралі;

- поширення неформальних (незаресстрованих офіційно) шлюбів, а відтак менший рівень солідарності сім'ї, збільшення кількості розлучень і частки неповних сімей;

- слабка дієвість системи матеріальної допомоги сім'ям, які її потребують, загалом матеріальна залежність жінок від чоловіків.

Ці об'єктивні соціально-економічні й культурно обумовлені чинники, безумовно, збільшуватимуть навантаження саме на органи внутрішніх справ. До цієї групи чинників можна віднести також недоліки роботи державних органів, які зобов'язані здійснювати профілактичний вплив стосовно дисгармонійних сімей.

¹ Питання про зв'язок прогресуючого алкоголізму з мотивами, що призводять до укладення шлюбу, який не має в своїй основі взаємної любові, потребує спеціального дослідження.

Зовнішні чинники впливають на макрорівні не лише суто на насильство в сім'ї. Нині в Україні спостерігаються вкрай негативні тенденції у демографічній сфері, які можуть у майбутньому послабити національну безпеку, суттєво ускладнити ситуацію з наповненням бюджету тощо. Спеціалісти з гендерних досліджень висувують тезу про кризу маскулінності (зміна традиційних ролей чоловіків, вчинення ними злочинів, зловживання алкоголем, зниження середньої тривалості життя, зокрема в Україні). Однак у кризовому соціумі будь-яка людина, незалежно від статевої належності, не може повною мірою реалізувати свої здібності. Об'єктивні чинники опосередковано можуть впливати на стан особи, підсилюватися в індивідуальній свідомості правопорушників, створюючи низку внутрішніх (суб'єктивних) чинників насильства в сім'ї.

Макрофактори насильства в сім'ї впливають на переважну більшість сімей в Україні. Крім того, існують мікрофактори, що обумовлюють конфлікти в певних сім'ях. При складанні узагальненої моделі ми намагалися взяти до уваги досягнення різноманітних вітчизняних та зарубіжних наукових проєктів, де перевірялася статистична значимість тих чи інших факторів (за допомогою аналізу таблиць сполучення та регресійних логіт-моделей).

Назаренко І. О.,

слухач V курсу Кіровоградського
відділення ННІЗДН Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ

Кваліфікація злочинів зі спеціальним суб'єктом полягає у встановленні всіх ознак, які характеризують особу як спеціального суб'єкта злочину, поряд із сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину.

Аналізуючи ознаки спеціального суб'єкта для кваліфікації злочину, слід зазначити, що в літературі досить усталеною вважається точка зору, згідно з якою значення ознак спеціального суб'єкта для кваліфікації злочину неоднаково [1, с. 104-105].